

نقش خانواده در مسئولیت‌پذیری نوجوان

مؤلفان:

سیده زهرا کاظمی خوبان

ایده انصاری

سید عزیز چابکی

سرشناسه	: کاظمی خوبان، سیدمهزرا، ۱۳۶۱-
عنوان و نام پدیدآور	: نقش خانواده در مسئولیت‌پذیری نوجوان/مؤلفان سیدمهزرا کاظمی‌خوبان، ایده انصاری، سیدعزیز چابکی.
مشخصات نشر	: کرج: شفقت، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۴ ص.: جدول؛ ۵/۱۴×۵/۲۱ س.م.
شابک	: 978-622-97506-4-3: ۳۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: مسئولیت در نوجوانان-- ایران
موضوع	: Responsibility in adolescence -- Iran
موضوع	: مسئولیت در نوجوانان-- ایران -- نمونه‌پژوهی
موضوع	: Case studies -- Responsibility in adolescence -- Iran
موضوع	: والدین و نوجوانان
موضوع	: Parent and teenager
شناسه افزوده	: انصاری، ایده، ۱۳۶۰-
شناسه افزوده	: چابکی، سیدعزیز، ۱۳۴۵-
رده بندی کنگره	: BJ۱۳۵۱
رده بندی دیویی	: ۱۵۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۵۳۳۰۶۸

نقش خانواده در مسئولیت‌پذیری نوجوان

مؤلفان: سیده زهرا کاظمی خوبان، ایده انصاری، سید عزیز چابکی

انتشارات شفقت

طراح جلد: بهزاد جانمحمدی

ویراستار: قدرت عابدی

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

چاپ اول: ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۵۰۶-۴-۳

نمبر: ۰۲۶-۳۴۲۴۳۷۳۷

تلفن همراه: ۰۹۱۲۵۶۰۳۴۶۳

ایمیل: Shafagat.pub@gmail.com

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	مقدمه
۹	فصل اول: خانواده
۹	تعاریف
۱۱	اهمیت خانواده
۱۲	جایگاه خانواده در اسلام
۱۵	ضرورت تشکیل خانواده
۱۷	اشکال مختلف زیستی خانواده در طول تاریخ
۲۰	وظایف و کارکردهای اساسی خانواده
۲۵	مراحل تکامل خانواده
۲۸	نظریه‌های مطرح شده در حوزه خانواده
۴۱	انواع خانواده
۴۸	تأثیر شرایط خانواده بر روحیه فرزندان
۵۰	نقش ارتباط سالم در خانواده
۵۲	عوامل مؤثر در بهداشت روانی خانواده
۵۴	خانواده و نقش والدین در تربیت دینی فرزندان
۵۷	فصل دوم: نوجوان
۵۷	دوره‌ی نوجوانی
۵۸	تغییرات دوره‌ی نوجوانی
۶۷	نوجوانی و رفتارهای پرخطر

مقدمه

در چند دهه‌ی گذشته نسبت به مسئولیت‌پذیری و ایجاد این مهارت در نوجوانان گرایش نشان داده شده است. در این راستا سروتو (۱۹۸۹) معتقد است، این متغیر، یک تعهد و الزام درونی از سوی فرد برای انجام مطلوب کلیه فعالیت‌هایی می‌باشد که بر عهده‌ی وی گذاشته می‌شود (موسوی ده موردی، ۱۳۷۷؛ به نقل از طباطبایی، ۱۳۹۰). انسان‌هایی که مدام از خود می‌پرسند دنیا چه معنایی دارد باید متوجه باشند که این زندگی است که از انسان می‌پرسد چه معنایی به هستی خود می‌دهد. انسان‌ها صرفاً با مسئول بودن می‌توانند به زندگی پاسخ‌دهنده مواجه شدن با حس مسئولیت در نتیجه‌ی شکل‌گیری هویت اساسی در انسان‌ها پدید می‌آید و ما با اقدامات خود سعی داریم به این هویت معنا دهیم. این احساس مسئولیت یکی از ویژگی‌های شخصیتی انسان‌هاست که عبارت است از قابلیت پذیرش، پاسخ‌گویی و به عهده گرفتن کاری که از کسی درخواست می‌شود و فرد حق دارد آن را بپذیرد یا رد کند (کلمز؛ ترجمه‌ی علی‌پور، ۱۳۸۵). با توجه به این که مسئولیت‌پذیری یک مهارت است و همانند هر نوع مهارتی آموختنی و اکتسابی است. بالطبع از ابتدای زندگی و به تدریج ایجاد می‌شود؛ به این معنا که یک فرد هرگز نمی‌تواند رفتاری مسئولانه از خود نشان دهد، جزء آن که آن را در طول زندگی خود آموخته باشد (نبوی، ۱۳۷۸؛ به نقل از سفیری و چشمه، ۱۳۹۰). از این رو، پرداختن به

امر مسئولیت‌پذیری در نوجوانان برای ساختن جامعه‌ای با آینده بهتر ضرورت دارد. ما در خلال زندگی با افراد بی‌مسئولیت روبه‌رو بوده‌ایم. افرادی که به نوعی سعی می‌کنند از مسئولیت‌پذیری خود سرباززنند. از آن جهت که مهارت مسئولیت‌پذیری در خلال زندگی و پرورش فرد به دست می‌آید، خانواده در این خصوص جایگاه ویژه‌ای می‌یابد. مهد اصلی آموختن و ارتقای مسئولیت‌پذیری، خانواده است. عملکرد والدین از راه‌های مختلف از جمله آموزش می‌توانند به فرد در فراگیری این مهارت کمک کنند.

خانواده نخستین نهاد اجتماعی است که تأمین‌کننده نیازهای روانی و جسمانی فرد است. عملکرد خانواده در رشد بهنجار و نابهنجار فرد نقش دارد. مقابله تقارن بحران‌های نوجوانی و نوجوانی فرد نشان داده که روابط والدین و نوجوان و عملکرد خانواده با رشد رفتاری و درونی نوجوان تطابق دارد. شواهد موجود نشان‌دهنده تأثیر دلبستگی‌های انضباطی والدین بر رشد خصایص شخصیتی فرزندان است. احتمال داشتن فرزندان با اعتماد به نفس بالا، مستقل و مسئولیت‌پذیر برای والدین آزادمنش و اطمینان بخش بیشتر است. والدین خودکامه و مستبد اجازه تصمیم‌گیری به نوجوان نمی‌دهند و با استقلال او مقابله می‌کنند (گلچین و همکاران، ۱۳۸۷) و همچنین می‌توان گفت خانواده یک سیستم اجتماعی است و به‌عنوان یک زیر سیستم از جامعه انسانی نیز هم محسوب می‌شود و عواملی از قبیل نژاد، موقعیت اقتصادی و اجتماعی، آموزشی، نقش جنسی، کشور محل اقامت، مهاجرت، مذهب، ارتباطات سیاسی و مرحله چرخه زندگی خانواده بر آن تأثیر می‌گذارد (کاسلو و همکاران، ۱۹۹۵؛ به نقل از طباطبایی، ۱۳۹۰). پیچیدگی ناشی از نحوه تأثیر و تعامل این عوامل متعدد در

شکل‌گیری ماهیت و مفهوم خانواده در هر فرهنگ تعریف «عملکرد خانواده» یا «ناکار آمدی خانواده» را مشکل می‌سازد (والش، ۱۹۹۳). امروزه "نوجوانی" به معنای وسیعی به کار می‌رود و شامل رشد و نضج بدنی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی است. به گفته‌ی پیازه، از لحاظ روان‌شناختی، نوجوانی سنی است که فرد در جامعه‌ی بزرگسالان وارد می‌شود و با آن‌ها می‌آمیزد و اگر چه در سطح پایین‌تری از بزرگسالان قرار دارد لکن با آن‌ها حقوق برابری دارد (شعاری‌نژاد، ۱۳۸۰).

دوره‌ی نوجوانی دوران رشد سریع جسمی و تحولات عاطفی و روانی و در واقع دوره‌ی انتقال بین کودکی به بزرگسالی است. به همین دلیل اکثر روان‌شناسان این دوران را دوران طوفانی و عاطفی می‌دانند. این دوره یکی از بحرانی‌ترین سال‌های زندگی است که در آن آرامش افراد به طور کامل به هم ریخته و تعادل انسان مختل می‌شود. در این زمان فرد هنوز از تجربه کافی برخوردار نیست. والدین هنوز او را به عنوان یک کودک می‌شناسند و خود نوجوان می‌پندارد که بزرگ شده و می‌خواهد مسئولیت بپذیرد و با استقلال فردی خود را در اجتماع نشان دهد. علاقه و رغبت به حرفه و شغل و رویاها و تخیلات و نوسان عاطفی از جمله تغییرات این دوران است و رشد مغزی و ترشح هورمون‌ها باعث تحریک‌پذیری فرد می‌شود. نوجوان نسبت به همسالان گرایش پیدا کرده و از والدین فاصله می‌گیرد و معمولاً نسبت به معلمان و والدین بدبین می‌شود. پذیرش این تغییرات برای بسیاری از خانواده‌ها مشکل است، لذا به مقابله با آن می‌پردازند (گلچین و همکاران، ۱۳۸۷). برای برطرف نمودن مواردی از این قبیل بایستی شرایطی فراهم کرد تا کودکان و نوجوانان، ابزارهای نگرش و ارزشیابی پیدا

کنند تا به کمک آن‌ها بتوانند بهتر تصمیم‌گیری کنند. تصمیماتی که آنان را در این دنیای پیچیده به سوی زندگی بارور و رضایت بخش رهنمون کند. انسان‌های امروز بیش از پیش نیازمند پذیرش مسئولیت برای زندگی و سرنوشت خود هستند و این امر میسر نمی‌شود مگر این‌که مبنای آموزش و پرورش آن‌ها مبتنی بر افزایش درک کودکان و نوجوانان در مورد نقش خود آن‌ها به تعیین سرنوشت و ساخت کیفیت زندگی‌شان باشد و برای رسیدن به این اهداف، سعی و کوشش و برنامه‌ریزی دقیق لازم است. در مجموع، شاید نوجوانی را بتوان دوره‌ی رشد و تحول جسمانی، شناختی، شخصیتی و اجتماعی، از آغاز بلوغ تا هنگام پذیرش مسئولیت‌های بزرگسالی در جامعه دانست (محمودی، ۱۳۸۶).

خواندن این کتاب را به تمامی والدین، روان‌شناسان و مشاوران خانواده و تمام کسانی که به نوعی با نوجوانان سروکار دارند، پیشنهاد می‌کنیم. بر خود لازم می‌دانم از تمام کسانی که در تألیف این کتاب با اینجانب همکاری کرده و در چاپ و نشر این اثر همکاری داشته‌اند تشکر نمایم. جا دارد از تلاش‌های ناشر محترم و همکاران زحمتکش ایشان که زحمات زیادی برای آماده‌سازی و انتشار این اثر متحمل شده‌اند، تقدیر و تشکر نمایم.

در پایان از نظرها و پیشنهادهای و انتقادهای سازنده‌ی خوانندگان، اساتید و همکاران عزیز جهت بهبود چاپ‌های بعدی کتاب استقبال می‌شود.

سیده زهرا کاظمی نوجوان

بهار ۱۳۹۹